

Zasoby cyfrowe i OA w pracy naukowej literaturoznawcy

dr Barbara Braid

Instytut Literatury i Nowych Mediów

Uniwersytet Szczeciński

 International
Open Access Week

OCTOBER 23-29, 2023

#OAWeek

Community over Commercialization

Kim jestem

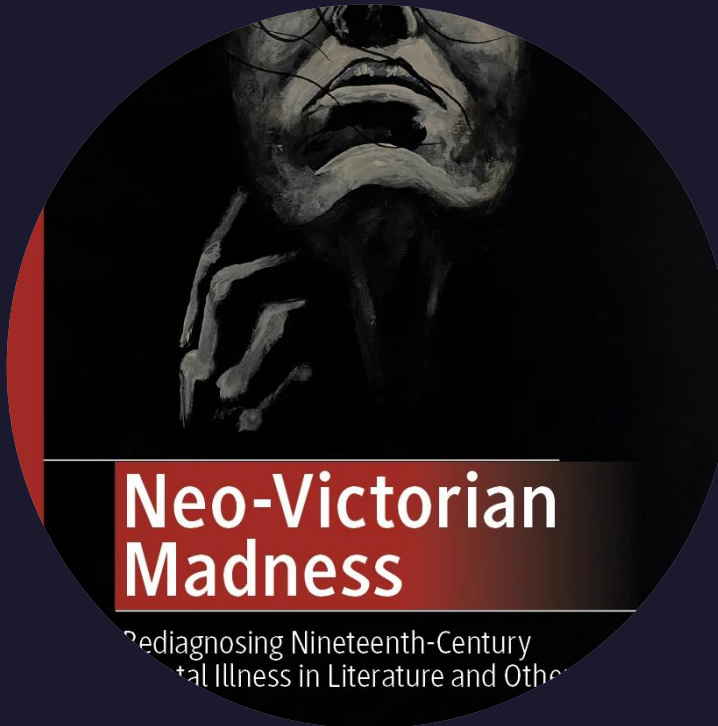
Adiunkt w Instytucie Literatury i Nowych Mediów

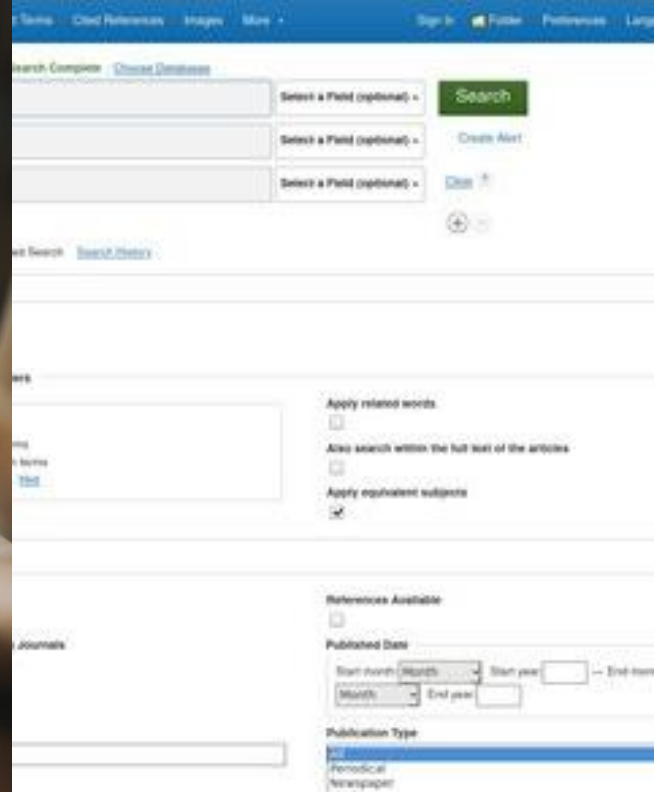
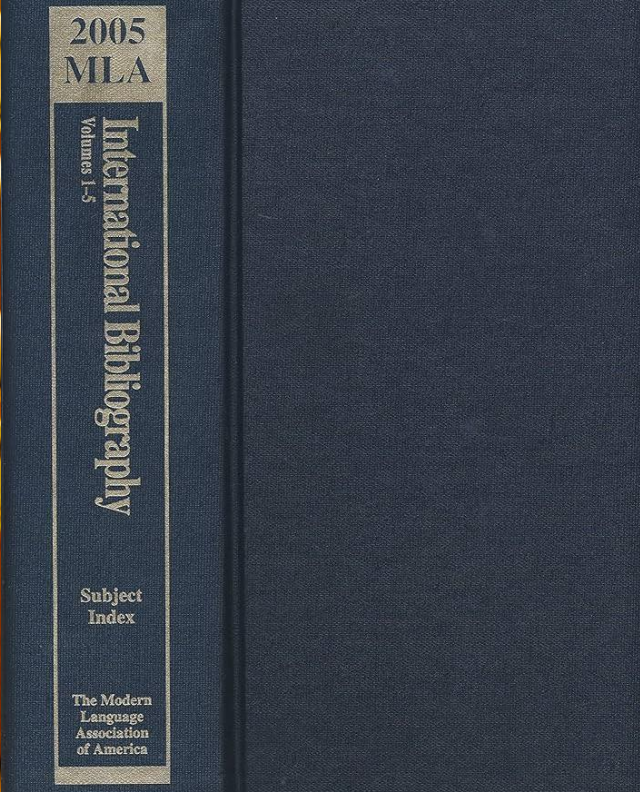
Anglistka (magisterium w KUL, 2002; doktorat w UO, 2017)

Zainteresowania badawcze: literatura i kultura neowiktoriańska, adaptacja, kultura popularna i transmedialna

Pełnię funkcję Pełnomocnika Rektora ds. Procedury Ewaluacyjnej w ILiNM

Biblioteka (a czasem Netflix!) są moim laboratorium...

Wstęp, czyli jak stałam się świadkiem rewolucji...

- Od katalogów kartkowych (rewersów i sygnatur) do własnego komputera (a nawet telefonu!)
- MLA International Bibliography: od opastych ksiąg do wyszukiwarki online

Rodzaje źródeł elektronicznych

Przykłady zaczerpnięte z Staatsbibliothek zu Berlin, Biblioteki Głównej US, Książnicy Pomorskiej

Zasoby elektroniczne: teksty źródłowe

Zbiory digitalizowane

Starodruki, manuskrypty i inne media (domena publiczna)

Bazy komercyjne

Bazy zawierające źródła pierwotne (primary sources), np. Proquest, Cambridge Core

Bazy OA

Literatura w domenie publicznej, np. Project Gutenberg

Aplikacje

Abonamenty lub dostęp przez bibliotekę, np. Legimi, Empik Go, Storytel, Audible, Ibuk Libra, itd.

Zasoby elektroniczne: teksty akademickie (ebooki i czasopisma)

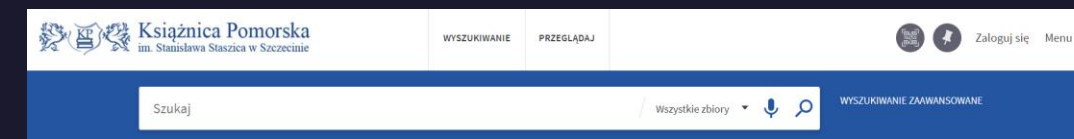

Klucz do sukcesu: wyszukiwarka

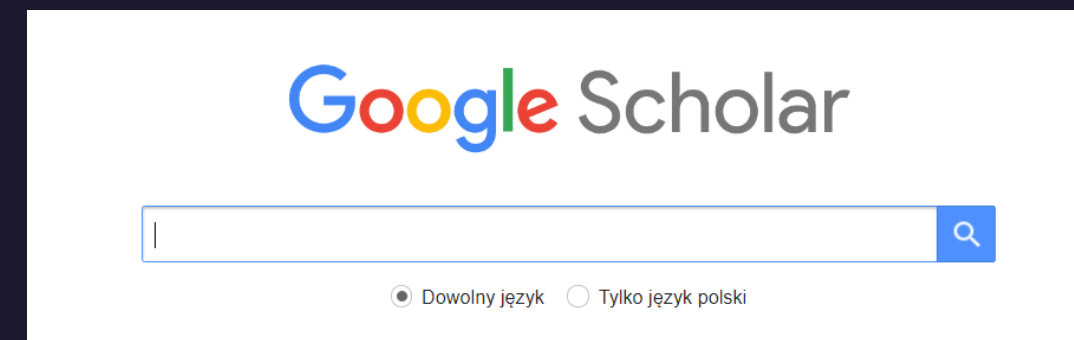
Kompleksowe przeszukiwanie
wszystkich baz i katalogów
dostępnych w danej bibliotece
Ogólnodostępne wyszukiwarki np.
Google Scholar

The screenshot shows the Stabi Kat1 search interface. At the top, there is a navigation bar with the Stabi logo, a 'BETA' label, and links for 'Login', 'Zwischenablage (0)', 'Hilfe', and 'DE | EN'. Below the navigation bar, there is a section titled 'Aktuelles aus Service & Benutzung'. The main content area features a graphic of overlapping colored squares (blue, orange, purple) and the text: 'Nachweis von über 160 Millionen Aufsätzen, Büchern, E-Books, Digitalisaten, und mehr aus dem Bestand der Stabi'. Below this text is a search input field with a dropdown menu set to 'Alle Felder' and a search button labeled 'Erweiterte Suche'.

The screenshot shows the search interface for Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie. The header includes the library's name and logo, along with navigation links for 'WYSZUKIWANIE' and 'PRZEGLĄDAJ'. On the right side, there are links for 'Zaloguj się' and 'Menu'. The main search area has a search input field with the placeholder text 'Szukaj', a dropdown menu for 'Wszystkie zbiory', and a search button. Below the search bar, there is a link for 'WYSZUKIWANIE ZAWANSOWANE'.

The screenshot shows the Google Scholar search interface. The main heading is 'Google Scholar' in the Google logo colors. Below the heading is a search input field with a search button. At the bottom, there are two radio buttons for language selection: 'Dowolny język' (selected) and 'Tylko język polski'.

Świat stoi otworem?

Tak, o ile pracujesz / studiujesz na uczelni, którą stać na bogaty wybór baz źródłowych...

Paradoksy systemu komunikacji naukowej w dobie Internetu...

- „W większości przypadków, to **rządy finansują badania** (setki miliardów dolarów rocznie), a większość naukowców jest zatrudniana w instytucjach publicznych;
- Badacze publikują wyniki swojej pracy nie oczekując kompensaty finansowej. W odróżnieniu od innych autorów, oddają oni swoje dzieła wydawcom **bez wynagrodzenia**, w interesie rozwoju ludzkiej wiedzy;
- Naukowcy dokonują recenzji publikacji innych badaczy **za darmo**;
- Po opublikowaniu, ci, którzy przyczynili się do przeprowadzania danych badań (opłaconych z pieniędzy podatników) muszą **ponownie opłacić dostęp do ich wyników**. Mimo, iż badania dokonywane są dla dobra powszechnego, nie są dostępne społeczeństwu, które za nie płaci.”

<https://sparcopen.org/>

„Nasz obecny system komunikacji naukowej używa w epoce cyfrowych modelu opartego na druku.

Mimo, iż nauka tworzona jest w większości dzięki publicznym funduszom przez badaczy, którzy dzielą się nią za darmo, to **wyniki są ukryte za technicznymi, legalnymi i finansowymi barierami**. Te sztuczne bariery są utrzymywane przez komercyjne wydawnictwa, ograniczając dostęp do ułamka użytkowników i odcinając od nauki większość międzynarodowej społeczności, co hamuje rozwój nowych narzędzi badawczych.”

Międzynarodowe korporacje

Międzynarodowe zyski sięgają 19 miliardów dolarów rocznie

5 wydawców kontroluje ponad 50% światowego rynku

Elsevier jest największą korporacją w tej grupie, kontrolującą 16% światowego rynku

Elsevier posiada zyski większe niż Microsoft, Coca Cola czy Google

Wielkie korporacje sprzedają dostęp do artykułów i monografii naukowych bibliotekom uniwersyteckim i innym instytucjom naukowym (milionowe koszty dla poszczególnych instytucji)

„The academic publishing industry has a large financial turnover. Its worldwide sales amount to more than USD 19 billion, which positions it between the music industry and the film industry (4). The market is largely dominated by five large publishing houses: **Elsevier, Black & Wiley, Taylor & Francis, Springer Nature and SAGE**, which control more than 50 % of the market between them. **Elsevier is the largest, with approximately 16 % of the total market and more than 3000 academic journals**. As an industry, these publishing houses are unique in terms of their profitability, generating large net profits. Elsevier has a profit margin approaching 40 %, which is **higher than that of companies such as Microsoft, Google and Coca Cola**, and the curve is pointing upwards (4–6).”

Martin Hagve, The Money Behind Academic Publishing, Tidsskriftet, 17.08.2020, <https://tidsskriftet.no/en/2020/08/kronikk/money-behind-academic-publishing>

Inne źródła:

<https://www.theguardian.com/science/2017/jun/27/profitable-business-scientific-publishing-bad-for-science>

<https://www.thenation.com/article/society/neuroimage-elsevier-editorial-board-journal-profit/>

<https://library.missouri.edu/news/lottes-health-sciences-library/one-journal-publishing-company-is-more-profitable-than-netflix>

Odpowiedź: otwarty dostęp (OA)

SPARC*

Who We Are

What We Do

Why It Matters

Become a Member

f t in ✉

Sharing knowledge is a human right.

Everyone should be able to access and contribute to the knowledge that shapes our world. SPARC supports systems for research and education that are open by default and equitable by design.

„Fundamentalna różnica pomiędzy tym, co możliwe w dzisiejszej technologii cyfrowej – tj. otwarty system komunikacji wyników pracy naukowej, umożliwiający dostęp każdemu i wszędzie – a przestarzałym modelem publikowania zaprowadziła nas do apelu o otwarty dostęp.

Otwarty dostęp to darmowy, natychmiastowy dostęp online do artykułów naukowych, połączony z prawem do korzystania z tych artykułów w pełni, w środowisku cyfrowym. OA to konieczna, współczesna modernizacja systemu komunikacji naukowej, która korzysta z Internetu w celach, dla których powstała – rozwoju nauki.”

<https://sparcopen.org/>

Open Access

OA = wolny, powszechny i trwały dostęp do treści naukowych i edukacyjnych (online)

każdy i wszędzie może czytać, kopiować, drukować, przechowywać i wykorzystywać do celów naukowych i dydaktycznych zgodnie z prawem (nie jest to tożsame z domeną publiczną)

Gdzie szukać publikacji OA?

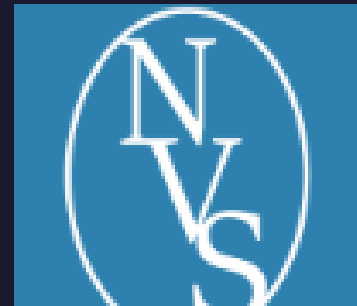
DOAJ / DOAB

Directory of OA
Journals / Books

Repozytoria instytucjonalne

Uniwersyteckie,
CEON, Most
Wiedzy, Baza
CEJSH,
[https://academic-
journals.eu/](https://academic-journals.eu/)

Czasopisma OA

Indeksowane w
bazach,
widniejące w
wyszukiwarkach,
na stronach
swoich
wydawnictw np.
WNUS

Green OA

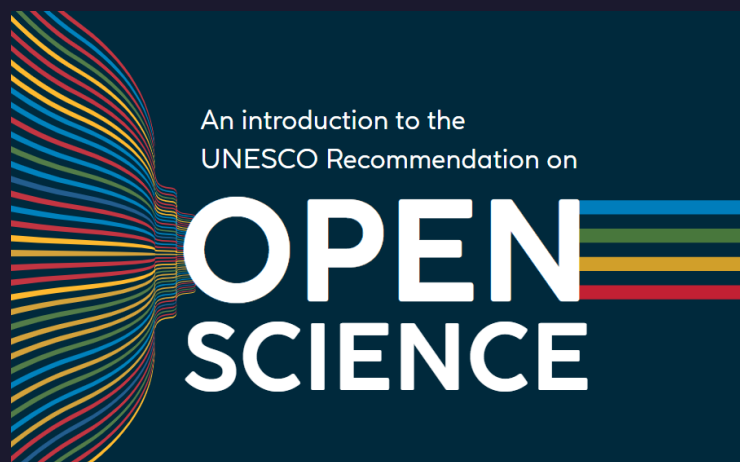
Autorzy
udostępniający
swoje publikacje
na portalach lub
stronach uczelni
(Academia.edu,
Research Gate,
itd.)

Dlaczego OA?

NIE TYLKO DOSTĘP DO PUBLIKACJI, ALE
PUBLIKOWANIE W OA!

Publikowanie w OA = większa widoczność w
(międzynarodowym) środowisku naukowym, wolny
dialog naukowy, większa cytowalność

Pandemia COVID pokazała, że OA ma ogromne
znaczenie dla całego świata, nie tylko naukowców...

UNESCO RECOMMENDATION ON OPEN SCIENCE

21 WRZEŚNIA 2023

[HTTPS://WWW.UNESCO.ORG/EN/OPEN-SCIENCE/ABOUT](https://www.unesco.org/en/open-science/about)

„Otwarta nauka to nie tylko zapewnienie dostępu do wiedzy naukowej, ale również takiej produkcji wiedzy naukowej, która jest niewykluczająca, sprawiedliwa i zrównoważona.

Promując naukę, która jest bardziej dostępna, inkluzyjna i transparentna, otwarta nauka promuje prawa każdej osoby do udziału w dokonaniach naukowych i korzyściach z niej płynących, zgodnie z artykułem 27.1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.”

Czyli OA to darmowy dostęp do nauki?

Dla Twojego czytelnika tak, ale dla
Ciebie – niekoniecznie...

Rodzaje OA

Diamond OA: czasopisma bez subskrypcji dla czytelników, nie pobierające opłaty od autorów (APC = Article Processing Charge), finansowane przez instytucje i/lub wolontariat

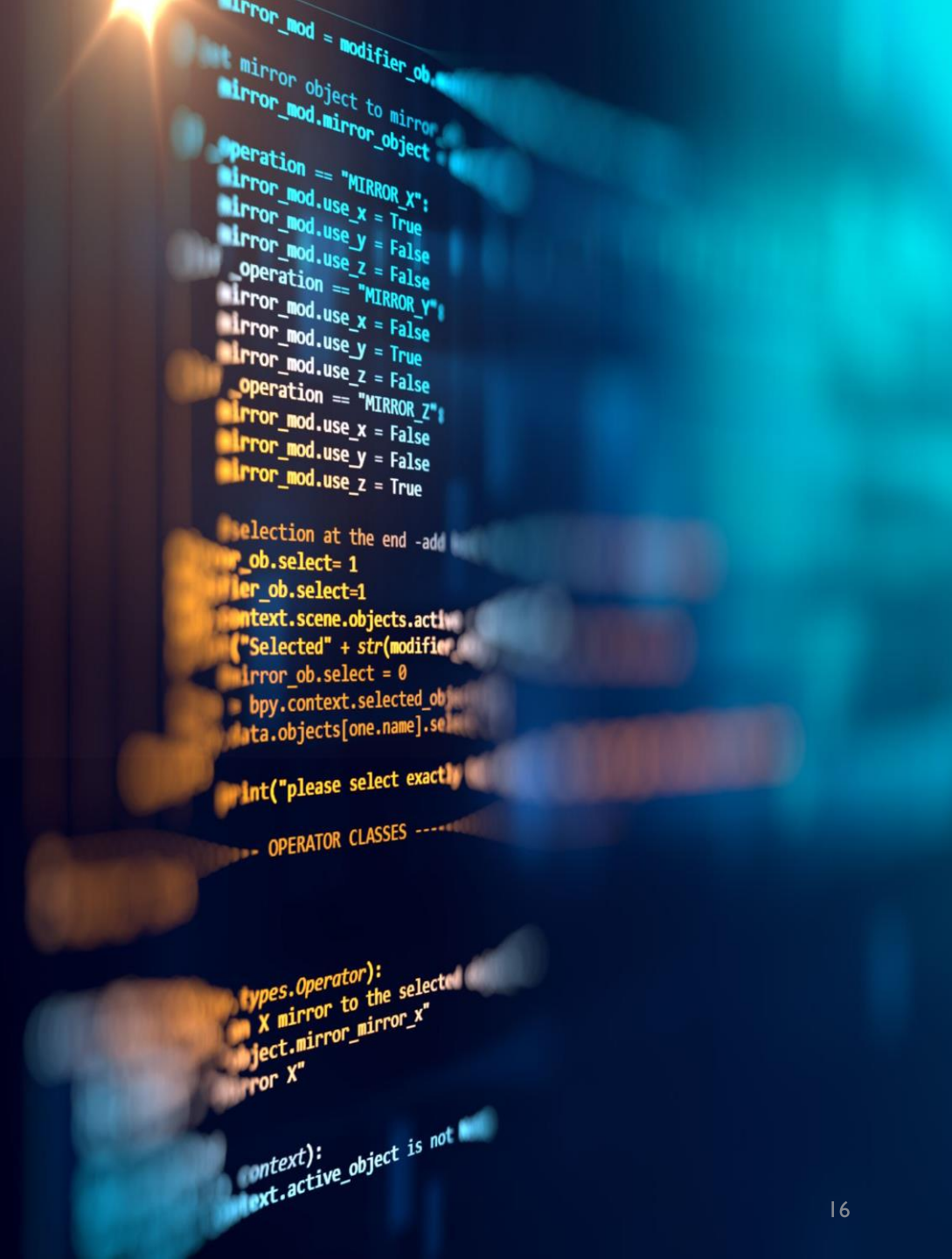
Green OA: samoarchiwizacja (określone okoliczności, np. embargo czasowe)

Gold (Hybryd) OA: opłaty APC od autorów lub ich instytucji umożliwiają otwarcie danej publikacji

Bronze OA: rodzaje otwartych publikacji, które wymykają się dotychczasowym definicjom (np. udostępnione przed recenzją, jednorazowo, po embargo, itd.)

Black OA: nielegalny dostęp do publikacji, omijający subskrypcję (Sci Hub, Lib Gen, etc.)

wyszukiwarka ułatwiająca określenie polityki OA danego czasopisma: Sherpa Romeo <https://v2.sherpa.ac.uk/romeo/>

Przykład: Elsevier i wysokie opłaty za publikacje Gold OA

Kayla Yup, How Scientific Publishers' Extreme Fees Put Profit Over Progress, *The Nation*, 31 May 2023, <https://www.thenation.com/article/society/neuroimage-elsevier-editorial-board-journal-profit/>

On April 17, the premier journal *NeuroImage*'s entire editorial team, comprising more than 40 scientists, resigned over the “unethical fees” charged by the journal’s academic publisher, Elsevier. With more than \$2 billion in annual revenue, the publisher’s profit margin approaches 40 percent—rivaling that of Apple and Google. “Elsevier has become kind of like the poster child for evil publishing companies,” said neuroscientist Kristen Kennedy, one of the recently resigned senior editors.

The *NeuroImage* editors resigned after Elsevier refused to lower the “unethical and unsustainable” publication fees from \$3,450 to under \$2,000. Though Elsevier is not transparent about its budget, Shella Keilholz, a former *NeuroImage* senior editor, said the editors estimated that direct article costs—such as paying for submission and handling software, proofing and typesetting papers, and website hosting—were less than \$1,000. Major corporations like Elsevier hold tremendous power over the reputations and reach of scientists—and they’re making billions from it.

These journals run on volunteer labor: All peer reviews are done for free, and *NeuroImage*'s stipends for editors are a mere \$1,500 to \$2,000 a year. To Keilholz, it's hard to understand what the authors are paying for. In recent years, the *NeuroImage* editors received an increasing number of complaints from scientists—especially early-career researchers and those from low- and middle-income countries—that the fees were too high. While Elsevier provides certain waivers, many scientists are left behind. “It’s creating a two-tiered system where only the rich labs can afford to publish in those journals at all,” said Lucina Uddin, a former *NeuroImage* editor and professor at University of California, Los Angeles. In 2012, scientists called for a boycott of Elsevier, amassing more than 20,000 signatures from academics refusing to support “any Elsevier journal unless they radically change how they operate.” A 2016 study found that 38 percent of signatories eventually abandoned their commitment. Since then, the fees have only gotten higher.

Inne pułapki i przeszkody

Drapieżne wydawnictwa

Fetyszyzacja bibliometrii jako
wyznacznika prestiżu

Ewaluacja (punktoza) i inne
wymagania instytucjonalne

Drapieżne czasopisma i wydawnictwa

Modele biznesowe Gold OA / Hybryd OA stwarzają pokusę pobierania wysokich APC za publikowanie w czasopismach naukowych, również wśród drapieżnych wydawnictw

Od wielkich korporacji typu Elsevier odróżnia je brak standardów recenzyjnych i redakcyjnych (szybki proces publikacji)

Drapieżne czasopisma i wydawnictwa stosują inne nieetyczne zabiegi, np. podawanie nieprawdziwych informacji nt. recenzentów, składu redakcji naukowej, wskaźników bibliometrycznych czy indeksowania

Niebezpieczeństwa: obniżenie jakości nauki (publikowane badania nie są weryfikowane przez recenzentów), obniżenie prestiżu danego naukowca, nieefektywne wykorzystanie środków przez instytucje, które opłacają Gold OA w takich czasopismach

Lista Bealla (potencjalni drapieżnicy): <https://beallslit.net/>

Jak zmierzyć prestiż?

Z jednej strony, wysoka jakość procesu recenzyjnego i redakcyjnego jest konieczna i zapewnia rzetelność komunikacji naukowej mającej formę publikacji – czy jakość i prestiż to to samo?

Z drugiej strony, pogoń za publikowaniem w „prestiżowych” czasopismach często pcha nas w objęcia wielkich korporacji, które wykorzystują fakt, że w nauce panuje filozofia „publish or perish”

Jak zmierzyć prestiż? Impact Factor (obliczeniami zajmuje się Clarivate), indeksowanie w Web of Science (Clarivate) czy Scopus (Elsevier)?

Przykład: DORA (San Francisco Declaration on Research Assessment)

Our mission: To advance practical and robust approaches to research assessment globally.

„Jako podstawowy parametr często używany jest wskaźnik cytowań Journal Impact Factor, za pomocą którego porównuje się dorobek naukowy osób i instytucji. Wskaźnik Journal Impact Factor, obliczany przez Thomson Reuters*, został pierwotnie stworzony jako narzędzie ułatwiające bibliotekarzom identyfikację czasopism do zakupu, a nie jako miernik naukowej jakości badań w danym artykule. W związku z tym kluczową kwestią jest dostrzeżenie istotnych i udokumentowanych wad Journal Impact Factor jako narzędzia oceny badań. Ograniczenia te są następujące: A) Występuje wysoka skośność (asymetria) rozkładów cytowań w czasopismach [1-3]; B) Właściwości Journal Impact Factor są specyficzne dla danej dziedziny – składa się na ten wskaźnik wiele zróżnicowanych typów artykułów, w tym artykuły z badań podstawowych i recenzje [1, 4]; C) Journal Impact Factor może być manipulowany (lub „rozgrywany”) przez politykę redakcyjną [5]; D) Dane używane do obliczania Journal Impact Factor nie są ani przejrzyste, ani publicznie dostępne [4, 6, 7].

(...) **Zalecenie ogólne:** Nie należy stosować miar opartych na czasopismach, takich jak Journal Impact Factors, jako zastępczej miary jakości poszczególnych artykułów badawczych, do oceny wkładu poszczególnych naukowców lub przy podejmowaniu decyzji o zatrudnieniu, awansie lub finansowaniu.

(...) **Dla instytucji naukowych:** Należy wyraźnie określać kryteria stosowane przy podejmowaniu decyzji o zatrudnieniu, zajmowaniu stanowiska i awansie, podkreślając, zwłaszcza w przypadku młodych naukowców, że treść naukowa pracy jest znacznie ważniejsza niż parametry i wskaźniki publikacji lub nazwa czasopisma, w którym została ona opublikowana.” <https://sfdora.org/read/read-the-declaration-polish/>

Ewaluacja i inne aspekty instytucjonalne

Wykaz czasopism i wydawnictw naukowych MEiN: ścisłe powiązania z indeksowaniem w WoS i Scopus

Powiązanie prestiżu z dużymi korporacjami prowadzi o kojarzenia punktacji z publikacjami należącymi m.in. do Elsevier

Na liście znajdują się nadal „czasopisma-spółdzielnie” – szybko publikujące drapieżne czasopisma, które mają przyznane zaskakująco wiele punktów

Projekty NCN i inne rodzaje grantów mają wpisaną w umowy konieczność publikowania w OA, co ma swoje plusy i minusy (np. kosztowny Gold OA za pieniądze z projektu)

Ważna i wartościowa idea OA, przechwycona jako model biznesowy, prowadzi do przekazywania dużych państwowych pieniędzy korporacjom (i drapieżnikom), a ewaluacja oparta na narzędziach bibliometrycznych umacnia wydawnicze korporacje

Przykład: NCN i Plan S

czw., 28/10/2021 - 19:09

W 2020 roku przyjęliśmy „Politykę NCN dotyczącą otwartego dostępu do publikacji”. Instrukcję, która ten dokument doprecyzowuje, publikujemy właśnie na stronie.

NCN wspólnie z innymi europejskimi agencjami zrzeszonymi w organizacji Science Europe od lat angażuje się w zapewnienie otwartego dostępu do danych naukowych oraz publikacji, które są efektem badań finansowanych ze środków publicznych, w celu umożliwienia ich bezpłatnego wykorzystania przez naukowców, przedsiębiorców i szerokie grono odbiorców.

W roku 2018 podpisaliśmy [Plan S](#). W maju 2020 roku przyjęliśmy „Politykę Narodowego Centrum Nauki dotyczącą otwartego dostępu do publikacji”. – Polityka zakłada, że w umowach, które są zawierane przez NCN od stycznia tego roku, publikacje ujęte w raportach końcowych będą musiały być opublikowane w otwartym dostępie – mówi dr Aneta Pazik-Aybar, główna specjalistka NCN ds. otwartej nauki. Zasady te obejmują wszystkie rodzaje publikacji z wyjątkiem monografii, rozdziałów w monografiach i recenzowanych utworów zebranych.

wyszukaj na stronie ..

[o NCN](#) [dla wnioskodawców](#) [dla realizujących projekty](#) [dla ekspertów](#) [efekty NCN](#) [współpraca międzynarodowa](#) [nagroda NCN](#) [kontakt](#)

Złagodzenie zapisów Polityki OA w Narodowym Centrum Nauki

[Strona główna](#)

pon., 16/10/2023 - 13:30

NCN wprowadza tymczasowo do 31.12.2025 r. złagodzenie zapisów dotyczących "Polityki Narodowego Centrum Nauki dot. otwartego dostępu do publikacji". Zmiany stanowią odpowiedź na potrzeby zgłaszane przez środowisko naukowe oraz reformy polityki wydawców.

Narodowe Centrum Nauki mocno wspiera działania dotyczące rozwoju otwartej nauki, w tym działania dotyczące otwartego dostępu do publikacji naukowych i danych badawczych. Otwarta nauka stanowi bowiem istotny kierunek w rozwoju nauki w zgodności z najwyższymi standardami rzetelności badawczej, co potwierdzają dynamiczne działania w przestrzeni międzynarodowej. Zasady otwartej nauki zostały wdrożone przez wiele instytucji kształtujących politykę naukową i finansujących badania naukowe na świecie, m.in. przez Komisję Europejską, Science Europe.

Centrum analizuje informacje spływające ze środowiska naukowego, a także monitoruje treści raportów rocznych i końcowych oraz polityki wydawców. Jednocześnie NCN, wspierając standardy doskonałości naukowej, działa na rzecz zapewnienia, by prace stanowiące rezultaty projektów były publikowane w wydawnictwach o zasięgu międzynarodowym oraz stosujących wysokiej jakości proces oceny merytorycznej.

Dodatkowo agencja zapewnia, że będzie nadal obserwować i monitorować rozwój praktyk związanych z otwartym dostępem do publikacji.

Emanuel Kulczycki

@ekulczycki

To jest dobra i zła wiadomość zarazem. Dobra, bo [#NCN](#) wychodzi na przeciw słusznym głosom środowiska. Zła, bo pokazuje, że Plan S nie jest sukcesem i oligopole wydawnicze wygrywają. Potrzebujemy kontroli akademii (a nie korporacji) nad kanałami publikacji.

[Translate post](#)

 Narodowe Centrum Nauki @NCN_PL · Oct 17

Złagodiliśmy tymczasowo zapisy "Polityki [#NCN](#) dot. otwartego dostępu do publikacji". Zmiany są odpowiedzią na potrzeby zgłaszane przez środowisko naukowe i reakcją na działania wydawców. [ncn.gov.pl/aktualnosci/20...](#) [#OA](#) [#OpenScience](#)

Podsumowanie: społeczność ponad komercjalizacją

- Co tracimy, kiedy zamiast naukowców, produkcję wiedzy kontroluje garstka korporacji?
- Jakie są koszty modelu biznesowego nastawione na skrajnie wysokie profity?
- Jaka infrastruktura, kontrolowana przez społeczność a nie korporacje, już istnieje i może zostać wykorzystana w interesach wspólnoty naukowej i społeczeństwa?
- Jak możemy przesunąć nacisk z rozwiązań korporacyjnych na takie, które są zorientowane na otwartość i transparentność?

<https://www.openaccessweek.org/theme/en>

International Open Access Week

Community **Спільнота понад комерціалізацію**
over Commercialization **商業化を超えたコミュニティ**
社区替换商业化 **Jamii badala ya Ubiasharishaji**
المصلحة المجتمعية قبل التسويق التجاري
La communauté avant la commercialisation **La comunidad frente a la comercialización**

Otwarty dostęp w Uniwersytecie Szczecińskim

The screenshot shows the homepage of the 'Repozytorium Publikacji i Biblioteka Cyfrowa US' (Open Access Repository and Digital Library of the University of Szczecin). The header includes the university's name and navigation links like 'Zobacz też', 'Informacje', and 'Zaloguj'. A search bar is prominently displayed with the placeholder text 'Czego szukasz?'. On the left side, there are filters for 'Sortowanie' (sorted by 'Udostępnienie (od najnowszych)'), 'Kategorie' (with a link to 'Publikacje pracowników US'), and 'Tematy' (listing various research topics like 'neowiktoryanizm', 'adaptacja', etc.). The main content area displays a grid of search results, each with a book icon, a title link, the author's name (Braid Barbara), and publication details. The first result is 'The Frankenstein meme : Penny Dreadful and The Frankenstein chronicles as adaptations' from 'Open Cultural Studies' (2017). Other results include 'Mad, bad and dangerous : queering Lizzie Borden in Lizzie (2018)' and 'Obce, zrujnowane ciała : melancholia a współczesna proza kobieca'.

- **Repozytorium Publikacji i Biblioteka Cyfrowa US:** <https://repo.usz.edu.pl/>
- **Wydawnictwo Naukowe US:** czasopisma w OA (bez APC), monografie otwarte po 12 miesiącach od wydania: <https://wnus.usz.edu.pl/all/pl/>
- **Otwarta Nauka US:** informacje i przydatne linki: <https://otwartanauka.usz.edu.pl/>

Dziękuję za uwagę

Dr Barbara Braid

Instytut Literatury i Nowych Mediów

barbara.braid@usz.edu.pl

